

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שני בתים בדוקים ונכנס חמץ וספק לאיזה מהם

(י' א') ציבור אחד של חמץ, ולפניו שני בתים בדוקים, ואתא עכבר ושקל (ונכנס עם חמץ לתוך אחד הבתים), ולא ידעין אי להאי על, אי להאי על, היינו שני שבילין.

דתנן (טהרות ה,ה): שני שבילין, אחד טמא (שקבר מוטל בו לרוחבו), ואחד טהור. והלך באחד מהן, ועשה טהרות (נגע בטהרות אח"כ), ובא חברו והלך בשני, ועשה טהרות -

(4) רבי יהודה אומר: אם נשאלו, זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, טהורין. שניהן בבת אחת, טמאין¹. (2) רבי יוסי אומר: בין כך ובין כך, טמאין.

אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן: (באו להישאל) בבת אחת, דברי הכל טמאין. בזה אחר זה, דברי הכל טהורין. לא נחלקו אלא בבא להישאל עליו ועל חברו; רבי יוסי מדמי ליה לבת אחת². ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה³.

שיטות הראשונים

שני שבילין שהלך באחד מהם, והדין בחמץ: אמרינן דבשני שבילין פליגי כשבא להישאל עליו ועל חברו, רבי יוסי מדמי ליה לבת אחת, ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה. וקיימא לן (עירובין מ"ו ב') רבי יהודה ורבי יוסי, הלכה כרבי יוסי. דעת רש"י שדין חמץ שוה לדין טומאה⁴. וכן פסק הטור. ואילו הרמב"ם כתב סתם "אינו צריך לבדוק פעם שניה, שאין כאן קבוע", ולא חילק כלל. וכן פסק השו"ע⁵. והרמ"א פסק כטור.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלט)

ב. ... וכן שני בתים בדוקים וציבור אחד של חמץ וכא עכבר ונטל ואין ידוע לאיזה בית נכנס... אינו צריך לחזור ולבדוק (כך הם דברי הרמב"ם, אצל מסקנת הפוסקים אינו כן).

¹ אם נשאלו כל אחד לחכם ספקו בפני עצמו טהור, ואין בית דין יכול לטמאו, כדקיימא לן בספק טומאה ברשות הרבים ספקו טהור. ואם באו בבת אחת, הואיל ובהוראה אחת יש לנו לומר טמאין או טהורין, אי אפשר לנו לומר להם טהורים אתם, שהרי האחד ודאי טמא. רש"י.

² ואע"פ שאין שניהם לפניך, צריך אתה הוראה אחת לשניהם. והרי אי אפשר לומר לו "טהורים אתם".

³ הואיל ואין כאן אלא שואל אחד, משיבים לו "טהור אתה", שהרי ספק ביאה הוא, ומעצמו יבין שאף חברו כמוהו. אבל כששניהם שואלים בתוך כדי דיבור, צריך אתה להשיב לשניהם כאחד. רש"י.

⁴ וגבי בתים נמי, אם באו לשאול זה לעצמו וזה בפני עצמו, אמרינן ליה לכל חד אי אתה צריך לבדוק, זכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא, ואמרינן ספקו מותר. ואי בבת אחת באו, שניהן צריכין בדיקה (ובבא להישאל עליו ועל חברו, תליא בפלוגתא דרבי יהודה ורבי יוסי).

⁵ או"ח תלט, ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ח) דלדעת הרמב"ם ושו"ע, אפילו אם באו שניהם לשאול בבת אחת, אמרינן לכל אחד דאינו צריך לחזור ולבדוק, דמוקמינן לכל אחד אחזקתו שהיה בדוק. ומיירי כשביטל, דאינו אלא ספיקא דרבנן. ודעת הרמ"א, דאפילו ביטול לא מהני, אלא כשבאו לשאול בזה אחר זה (וראה ב"י שדן, בזה אחר זה אמאי צריך ביטול, הרי אם אין הכיכר גדול, איכא ספק ספיקא), ולא בבת אחת. דכיוון דבדודאי נכנס החמץ לבית אחד מהם, אי אפשר להתיר בבת אחת, אלא צריך לחזור ולבדוק. מקורות - רש"י (י' א', ד"ה רבי יהודה). רמב"ם (הל' חמץ ומצה ב,יא).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עכבר שנטל חמץ וספק אם נכנס לבית בדוק

(י' א') ספק על, ספק לא על (ראה עכבר שנטל חמץ בחצר, והבית בדוק, ואין יודע אם נכנס או לא נכנס), היינו בקעה (הרבה שדות סמוכים) ובפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן.

דתנן (טהרות ו,ה): הנכנס לבקעה בימות הגשמים, וטומאה בשדה פלונית (בבקעה), ואמר אחד הלכתי במקום הלז (בבקעה זו), ואיני יודע אם נכנסתי באותה שדה (בה הקבר), ואם לא נכנסתי -

(4) רבי אליעזר מטהר (אותו). (2) וחכמים מטמאין (אותו). שהיה רבי אליעזר אומר: ספק ביאה (כשמסופק על עצם הביאה, בנוסף לספק אם האהיל) טהור (אפילו ברשות היחיד. דהוה ליה ספק ספיקא). ספק מגע טומאה (שיודע שנכנס אלא שרק מסופק אם האהיל), טמא.

שיטות הראשונים

ספק על, היינו בקעה, ובפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן: בספק אם נכנס לשדה הטמאה בבקעה, פסק הרמב"ם כחכמים. דעת רש"י דגבי בתים אפילו רבנן מודו (שיש להקל ולפטור מבדיקה), דכיון דבדיקת חמץ דרבנן, תלינן לקולא. וכן פסק הטור.⁶ ודעת רבינו חננאל והרמב"ם שגם בחמץ מחמירים חכמים, וצריך לבדוק. והשו"ע⁷ השמיטו.

עכבר שנכנס עם חמץ לבית בדוק ולא נמצא החמץ

(י' א') על (נכנס עכבר עם חמץ לבית בדוק) ובדק (בעל הבית אחריו) ולא אשכח (את החמץ), פלוגתא דרבי מאיר ורבנן.

דתנן (נדה ס"א א'): (בעניין שלושה גלי אבנים שבאחד מהם היה כזית מן המת, ובדק שלושתם ומצאם טהורים, כולם טמאים דברי רבי מאיר) שהיה רבי מאיר אומר: כל דבר שבחזקת טומאה, לעולם הוא (מוחזק) בטומאתו, עד שייוודע לך הטומאה היכן היא (וכאן לא נמצאה הטומאה). וחכמים אומרים: בודק (בקרע וחופר), עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה (שלא זזה ממקומה מעולם. ואם לא מצא, תולים שבא עורב או עכבר, ונטלה).

שיטות הראשונים

דבר שבחזקת טומאה, ולא נודעה הטומאה היכן היא, והדין בחמץ: לגבי טומאה, פסק הרמב"ם כחכמים. דעת רש"י דגבי בדיקת חמץ אפילו לרבי מאיר אמרין עכבר אכלה, דבדיקת חמץ דרבנן. ודעת רמב"ם דתליא בפלוגתא, והלכה כחכמים. וכן פסק השו"ע⁸.

⁶ שאז דין הבקעה כרשות היחיד לעניין טומאה, שכבר צמח הזרע, ואין רשות לכל אדם להיכנס לה, וקיי"ל ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא. ע"פ רש"י.

⁷ אלא אם כן לא ביטל, והכיכר גדול, דהוי ספיקא דאורייתא, וליכא אלא חד ספיקא.

⁸ או"ח תלט. מקורות - רמב"ם (הל' שאר אבות הטומאה כ,ט; הל' חמץ ומצה, ב,יב).

⁹ או"ח תלטב. וכתב המשנ"ב (ס"ק ט) דזה אפילו בלא ביטל, דתלינן שהעכבר אכלו. מקורות - רמב"ם (הל' טומאת מת ט,י; הל' חמץ ומצה ב,יא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלט)

ב. ... או שידע שנקנס לאחד מהם ונקנס אחריו ובדק ולא מצא כלום... אינו צריך לחזור ולבדק.

נכנס עכבר עם חמץ ובדק בעה"ב ומצא חמץ

(י' א') על (נכנס העכבר), ובדק (בעה"ב אחריו) ואשכח (מצא פרוסה ואינו יודע אם זו היא אם לאו), פלוגתא דרבי ורבנן שמעון בן גמליאל.

דתינא: שדה שנאבד בה קבר (אין ידוע היכן מקומו) - הנכנס לתוכה טמא (שמא האהיל עליו). נמצא בה קבר (לאחר זמן, ואין ידוע אם זה הוא) הנכנס לתוכה טהור. שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא. דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: תיבדק כל השדה כולה (ורק אם לא ימצא בה עוד קבר, טהורה).

שיטות הראשונים

האם אומרים קבר או חמץ שאבד הוא זה שנמצא: כתבו רז"ה ומהר"ם חלאווה, דקיי"ל כוותיה דרבי, דקבר שאבד הוא קבר שנמצא; ובחמץ, אפילו ביטול אינו צריך. וכן פסק הרמב"ם שעכבר שנכנס עם חמץ לבית בדוק, ובדק אחריו ומצא ככר, אינו צריך לבדוק פעם שנייה, שאין כאן קבוע. וכן דעת ראב"ד ורבינו דוד. ודעת ההשלמה והטור, שהלכה כרשב"ג⁴⁰. והשו"ע⁴¹ פסק כרוב הראשונים. והרמ"א פסק כטור.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלט)

ב. ... ובא עכבר ונטל... ונקנס אחריו... או שבדק קצת מהבית ומצא ככר, אינו צריך לחזור ולבדק (כך הם דברי הרמב"ם, אבל מסקנת הפוסקים אינו כן).

הניח חמץ בכמות או במקום מסוים ובא וראה שינוי

(י' א') הניח תשע (פרוסות חמץ), ומצא (לאחר זמן) עשר, פלוגתא דרבי ורבנן:

דתינא: הניח מנה (של מעשר שני), ומצא מאתיים - חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה⁴². דברי רבי. וחכמים

⁴⁰ דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו, הלכה כמותו. ועוד, אפילו תימא דלא קיימא לן כהאי כללא, אפילו הכי בשל תורה הלך אחר המחמיר. השלמה. ולכן פסק הטור שאם לא ביטל, דהוי ספיקא דאורייתא, ייבדק כל הבית. ואם ביטל, דהוי ספיקא דרבנן, אינו צריך לבדוק עוד. ולגבי הכלל של הלכה כרבי מחבירו, ראה 'יד מלאכי' (כללי התלמוד, כלל רלח), אם במקום אביו אין הלכה כמותו.

⁴¹ או"ח תלט, ב. וביאר המשנ"ב (ס"ק ז') שלרמב"ם ושו"ע, אף אם לא ביטל, תולים להקל. והטור (והרמ"א בעקבותיו) חולק וסבירא ליה דלא מקילינן לומר שזהו הכיכר שהכניס העכבר, אלא בביטול שהוא ספיקא דרבנן.

⁴² אנו מניחים שהמנה שהניח הוא אחד מאלו שנמצאו. ומביא סלעים בשווי מנה, ואומר: כל מקום שהן מעות מעשר שני, הרי הן מחוללים על הסלעים הללו, ומעלה הסלעים לירושלים. רש"י.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אומרים: הכל חולין (שהמנה ניטל, ואלו הובאו אחרי כן¹³).

הניח עשר (פרוסות חמץ) ומצא (לאחר זמן) תשע, היינו סיפא (של אותה ברייתא):

דתניא: הניח מאתיים (של מעשר שני בתיבה), ומצא מנה - מנה (מהמקוריים) מונח, ומנה מוטל (ניטל). והנשאר הוא של מעשר שני. דברי רבי. וחכמים אומרים: הכל חולין (שכל מה שהיה מהכסף המקורי ניטל¹⁴).

(י' ב') הניח (חמץ בבית בדוק) בזווית זו, ומצא בזווית אחרת, פלוגתא דרבנן שמעון בן גמליאל ורבנן, **דתניא:** קרדום שאבד בבית - הבית טמא (כלומר כל כלי הבית טמאים), שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו (ונגע בשאר כלי הבית). רבן שמעון בן גמליאל אומר: הבית טהור, שאני אומר (בעל הבית) השאילו לאחר ושכח, או שנטלו מזווית זו והניח בזווית האחרת, ושכח (שעשה כן).

שיטות הראשונים

הניח תשע ומצא עשר, ולהיפך: כתבו **תוספות ומהר"ם חלאווה**, דמייירי שכל הכיכרות קשורים זה בזה¹⁵. אבל כשאנחנו קשורים, לא אמרין לרבנן דאחריני ניהו. וכן דעת **ריא ז"ל**¹⁶. ודעת **הרמב"ם**, דאפילו אין הכיכרות קשורים יחד, אם הניח עשר ומצא תשע, צריך לבדוק לחכמים. ופסקו **הראשונים** כחכמים. וכתב **הר"ה**, דצריך ביטול, אבל בדיקה, ספיקא דרבנן הוא ולקולא¹⁷. ודעת **ראב"ד ומהר"ם חלאווה**, דלחכמים צריך בדיקה. **והשו"ע**¹⁸ סתם **כרמב"ם**. ובשם יש אומרים **כתוספות**.

הניח בזווית זו ומצא בזווית אחרת: דעת **הרמב"ם** שהלכה כתנא קמא, שקרדום שאבד בבית, הבית טמא. וגבי חמץ נמי, הניח בזווית זו ומצא בזווית אחרת, לרבנן חוששין שמא עכבר עשה, וכיון דחוששין לעכבר, יש לחוש נמי לא זהו אלא אחר, וצריך לבדוק. ודעת **ראב"ד** שהלכה כרשב"ג, וגבי חמץ נמי תולין באדם עצמו שהוא עשה ושכח, ואין צריך בדיקה. **והשו"ע**¹⁹ פסק **כרמב"ם**.

¹³ וגבי חמץ נמי, לרבנן התשע שהניח אינן כאן, וצריך לבדוק כל הבית, שמא גררו חולדות, והעשר הנמצאות איש אחר הביאן כאן. רש"י.

¹⁴ (וגם לגבי חמץ) לרבי דאמר זה הנמצא, זהו אחד מן הראשונים, הכא נמי אין צריך לבדוק ולחזר אלא על הפרוסה האבודה, ולרבנן צריך לחזר אחר כולו, שאין כאן אחד מן הראשונים. רש"י.

¹⁵ דומיא דפלוגתא דרבי ורבנן דבפ"ק דביצה (י' א') אמר, מחלוקת בכיסים קשורים; אבל כשאין קשורים דברי הכל חולין ומע"ש מעורבין זה בזה. ואף על גב דהשתא אין לתלות בעכברים, תלינן בקטנים. רש"י.

¹⁶ מדברי התוספות משמע דאף בהניח תשעה ומצא עשרה, דוקא בקשורים. אבל בשאין קשורים, לא אמרין דאחריני ניהו, אלא דאחד הוסיף עליהן. אבל מדברי הטור משמע להחמיר, שדברי תוספות מתייחסים רק להניח עשרה ומצא תשעה. וכן משמע מריא ז"ל. שעה"צ (ס"ק טז).

¹⁷ כתב מהר"ם חלאווה: נראה מדבריו דהא דאמרי רבנן הכל חולין, מספק קאמרי. וזה קשה, דא"כ לחומרא הוה להו למימר גבי מעשר; אלא ודאי רבנן ודאי חולין קאמרי, ולענין בדיקה פליגי, הלכך לרבנן צריך בדיקה וקיי"ל כוותיה.

¹⁸ אור"ח תל"ט, וכתב המשנ"ב (ס"ק טז) שפסקו האחרונים כיש אומרים, לקולא. אמנם נראה דאין להקל אלא כשביטל, או שיש שהות עדיין לבטל. ובהניח ט' ומצא י', אין נפק"מ, ואף כשהניחם נפרדים, צריך לבדוק עתה כל הט' שהניח (כדעת הטור). מקורות - תוספות ומהר"ם חלאווה (י' א', ד"ה הניח). ריא ז"ל (הל' ג, סעי' ו). רמב"ם (הל' מעשר שני ג, הל' שביעת יום טוב ב, הל' חמץ ומצה ב, ב). ראב"ד (השגות הל' חמץ ומצה; הו"ד במהר"ם חלאווה).

¹⁹ אור"ח תל"ט, ד. וכתב בשעה"צ (ס"ק יט) דלדעת הטור, דווקא בכיכר גדול; אבל בקטן, יש עוד ספק שמא את החמץ הראשון אכל עכבר, והוי ספק ספיקא. עוד כתב המשנ"ב (ס"ק יח) שהאחרונים הסכימו, דאם כבר ביטל, או שיש עדיין שהות לבטלו, אין צריך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלט)

- ג. הניח ט' ככרות חמץ ומצא י', צריך לבדק אחר כל הט'. וכן אם הניח י' ומצא ט', צריך לבדק אחר כל הי' שֶׁאֵנּוּ אומרים מה שהניח נטל ואלו אחרים הם. ויש אומרים דהני מלי בקשורים יחד, אבל אם אינם קשורים יחד אין צריך לבדק אלא אחר האחד.
- ד. הניח חמץ בזוית זו ומצאו בזוית אחרת, צריך לחזור ולבדק.

ככר שהוכנס לבית ונמצאו פירורים

(י"ב) אמר רבא: עכבר נכנס (לבית בדוק) וככר בפיו, ונכנס אחריו, ומצא פירורין, צריך בדיקה. שאין דרכו של עכבר לפרר (ולא זה הככר שהכניס העכבר).

ואמר רבא: תינוק נכנס וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין, אין צריך בדיקה. שדרכו של תינוק לפרר.

בעי רבא: עכבר נכנס וככר בפיו, ועכבר יוצא וככר בפיו. מהו? מי אמרין היינו האי דעל, והיינו האי דנפק (והככר שהוציא בפיו היא הככר שהכניס). או דילמא אחרינא הוא.

אם תמצוי לומר היינו האי דעל, היינו האי דנפיק, עכבר לבן נכנס וככר בפיו, ועכבר שחור יוצא וככר בפיו, מהו. האי וודאי אחרינא הוא, או דילמא ארמויי ארמיה מיניה (השליכו ממנו העכבר השחור, ונטלו הוא, והיא אותה ככר).

ואם תמצוי לומר עכברים לא שקלי מהדדי, עכבר נכנס וככר בפיו, וחולדה יוצאה וככר בפיה, מהו. חולדה וודאי מעכבר שקלתיה, או דילמא אחרינא הוא (כיכר אחרת היא), דאם איתא דמעכבר שקלתיה, עכבר בפיה הוה משתכח (גם העכבר היה נמצא בפיה).

ואם תמצוי לומר אם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח, עכבר נכנס וככר בפיו, וחולדה יוצאה וככר ועכבר בפי חולדה (ככר מכאן, ועכבר מכאן). הכא וודאי איהו הוא, או דילמא אם איתא דאיהו ניהו, כיכר בפי עכבר משתכח הוה בעי אישתכוחי (היה צריך להימצא). או דילמא משום ביעתותא נפל (הככר מפי העכבר) ושקלתיה. תיקו.

שיטות הראשונים

עכבר נכנס וככר בפיו וכו': כתב הר"ה, וכל הנהו בעיי דרבא, דעכבר נכנס וככר בפיו, נקטינן לחומרא לעניין ביטול, דהוא מדאורייתא. ולעניין בדיקה דהיא דרבנן, נקטינן לקולא. **והטור** כתב, מביעיא בכולהו אם צריך לבדוק אם לאו, ורבו בהן הדיעות, והמחור שבכולם אם לא ביטל צריך לחזור ולבדוק, דהוי ספק דאורייתא, ואם ביטל הוי ספיקא

לחזור ולבדוק. דכיוון שהבדיקה מדברי סופרים, תלינן להקל, שזהו החמץ שהניח. וכתב (שעה"צ ס"ק כ) שכן דעת הטור. **ובביאור הגר"א** כתב דאף הרמב"ם מודה לטור בביטול. וכתב המקורות - רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב יב, טז; הל' חמץ ומצה ב, יב). ראב"ד (השגות הלכות חמץ ומצה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

דרבנן ואין צריך לבדוק²⁰. והרמב"ם פסק ככל האם תמצי לומר²¹. והשו"ע²² השמיטם.

תינוק נכנס וכבר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין: גירסת הרוקח, שצריך לבדוק²³. והגירסה שלפנינו כגירסת שאר ראשונים, שאין צריך לבדוק. דעת תוספות ור"ן שאם אין בפירורין כדי כל הכיכר, צריך לבדוק. ומדברי הרמב"ם נראה, שאף במצא פירורין פחות מכדי כל הכיכר, אינו צריך לבדוק²⁴. **ומהרי"ל** כתב שיש להחמיר כשתי הגירסאות, ולבדוק בין בעכבר בין בתינוק. והשו"ע²⁵ סתם **כרמב"ם**, ובשם יש אומרים, **כתוספות ור"ן**.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלח)

א. עֲכָבֵר שֶׁנִּכְנָס לְבֵית בָּדוּק וְכָבֵר בְּפִיו, וְנִכְנָס אַחֲרָיו וּמָצָא פִּירוּרִין אֲפֹלוּ כְּדֵי כָּל הַכֶּכֶר, צָרִיךְ לַחְזֹר לְבַדֵּק הַבֵּית אַחֵר הַכֶּכֶר שֶׁהִכְנִיס; לְפִי שֶׁאֵין דָּרוּכָו שֶׁל עֲכָבֵר לְפָרֵר, וְהֵנִי פִּירוּרִין מַעֲלָמָא אֲתוּ וְלֹא מֵאוֹתוֹ כֶּכֶר. אֲבָל אִם תִּינוּק נִכְנָס לְבֵית בָּדוּק וְכָבֵר בְּיָדוֹ וְנִכְנָס אַחֲרָיו וּמָצָא פִּירוּרִין, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְבַדֵּק שֶׁחֲזַקְתּוֹ שֶׁאֲכָלוּ, וְאֵלוּ הַפִּירוּרִין שֶׁנִּפְּלוּ מִמֶּנּוּ בְּשַׁעַת אֲכִילָה, שֶׁדָּרָךְ הַתִּינוּק לְפָרֵר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם אֵין בַּפִּירוּרִין כְּדֵי כָּל הַכֶּכֶר, צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְבַדֵּק. (דיני עֲכָבֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא הַשְּׁמִיט הָרֵב, הוֹאִיל וְלֹא שְׂכִיחִי.)

חמץ במקום שאינו נגיש

(י"ב) בעי רבא: ככר בשמי קורה (בתקרה), מהו? צריך (בעה"ב) סולם להורידה, או אין צריך²⁶? מי אמרין כולי האי לא אטרחוהו רבנן, כיוון דלא נחית מנפשיה (הככר לא ירד מעצמו), לא אתי למיכלה. או דילמא זימנין דנפל, ואתי למיכלה.

²⁰ וכתב הב"י (תלחא): יש לדקדק דיבטל ותו ליכא ספיקא דאורייתא! ואפשר לומר דכיון דחל הספק קודם הביטול, הוי ספיקא דאורייתא. ואע"פ שיבטל אחר כך לא מהני, דלעולם הוי בחזקת שאינו בדוק, וצריך לקיים בו מצות חכמים כמו בכל בית שאינו בדוק.

²¹ וכתב "נכנס עכבר לבית וכבר בפיו, ויצא עכבר משם וכבר בפיו - אומרים: הוא הראשון שנכנס הוא האחרון שיצא, ואינו צריך לבדק. הנה הראשון שחור וזה שיצא לבן - צריך לבדק. נכנס עכבר וכבר בפיו, ויצאת משם חלדה וכבר בפיה - צריך לבדק. יצאת, ועכבר וכבר בפיה - אינו צריך לבדק, שזה הככר הוא שהיה בפי העכבר."

²² או"ח סי' תלח. וכן בב"י השמיט הדיון, וכתב, ולפי שאינו דבר מצוי, לא כתבתי מקורות - רמב"ם (הל' חמץ ומצה ב,יג). רז"ה (ד ב ברי"ף).

²³ דדרכו של תינוק לפרר, ואינו אוכל במקום אחד.

²⁴ זה לשונו: "רצה תינוק שנכנס לבית בדוק ובידו ככר, ונכנס אחריו ומצא פירורין - אינו צריך בדיקה, שחזקתו שאכלה, ואלו הפירורין שנפלו ממנו בשעת אכילה; שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו." וכתב ב"י, ומיהו היכא דמצא פירורין כדי כל הככר, יש לדון בדבריו: דאפשר דבהא נמי תלינן בתינוק, דכיון שדרכו לפרר שמא פירר ולא אכל ממנו כלום. ואפשר דלא תלינן בתינוק; שדרך התינוק לפרר בשעת אכילה קאמר, וכיון שנמצאו שם פירורין כדי כל הככר אי אפשר לומר כן, וחוששין שמא פירורין אלו ממקום אחר באו, וכבר של תינוק הוא טמון בחורי הבית, וצריך לבדוק אחריו. והראשון נראה יותר.

²⁵ או"ח תלחא. מקורות - תוספות (ד"ה מפני). ר"ן (ה א ברי"ף, ד"ה ומצא). רמב"ם (הל' חמץ ומצה ב,ט). רוקח (הו"ד במהרי"ל). מהרי"ל (מנהגים, הל' בדיקת חמץ, אות י; הו"ד בדרכי משה).

²⁶ ועל כל יראה ובל ימצא אינו עובר, שכן סומכים על הביטול.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ואם תמצי לומר זימנין דנפל ואתי למיכלה, ככר בבור, צריך סולם להעלותה או אין צריך. הכא וודאי לא עבידא דסלקא מנפשה (הככר מהבור), או דילמא זימנין דנחית למעבד צורכיה ואתי למיכלה.

[אם תמצי לומר זימנין דנחית לצורכיה ואתי למיכלה],²⁷ ככר בפי נחש צריך חפץ (מומחה) להוציא, או אין צריך. בגופיה אטרחוהו רבנן, בממוניה (לשכור חבר) לא אטרחוהו רבנן (ויבטל בלבו). או דילמא לא שנא. תיקו.

שיטות הראשונים

כיכר בשמי קורה ובבור: לדעת הרמב"ם ספקו של רבא במי שיודע בערב פסח שיש לו חמץ בבור. ודעת הראב"ד דבידוע שיש לו חמץ בבור, חייב להעלותו. והספק באדם שביטל חמצו, ונודע לו לאחר זמן איסורו שיש חמץ בבור, אם יש חשש שיבוא לאוכלו וחייב להעלותו.²⁸

ולענין הלכה, פסק הרמב"ם שכשהחמץ בשמי קורה מחייבין אותו להביא סולם להורידו, שפעמים יפול משמי קורה. וכשהחמץ בבור אין מחייבין אותו להעלות, אלא מבטלו בלבו, ודיו.²⁹ **ורבינו חננאל** כתב שכל הבעיות עלו בתיקו.³⁰ **והר"ה וההשלמה** נקטו בכל הני בעיי לחומרא.³¹ **והשו"ע**³² פסק **כרמב"ם**.

מה גודל הכיכר: כתב הרמב"ם שאם יש כזית חמץ בשמי קורה, מחייבים אותו להביא סולם להורידו. ודעת ריא"ז שלא הטריחוהו חכמים בכל אלה,³³ אלא כשיש בו כביצה. אבל אם היה בו פחות מכביצה, מבטלו ודיו. **והשו"ע**³⁴ פסק **כרמב"ם**.

ככר בפי נחש: פסק הרמב"ם לקולא, שאינו חייב להביא חבר להוציאו. וכן פסק ריא"ז, אלא מבטלו ודיו. **והר"ה וההשלמה** נקטו לחומרא. **והשו"ע**³⁵ השמיטו.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלח)

ב. כזית חמץ למעלה על הקורה, מחייבים אותו להביא סולם להורידו מפני שפעמים יפול מהקורה; אבל אם היה חמץ בבור, אין מחייבים אותו להעלותו אלא מבטלו בלבו ודיו.

²⁷ רש"י כתב על כיכר בפי נחש: בעיא באנפי נפשה היא, ולא דמי להנך לדעיל. ולא גרסינן את"ל.

²⁸ וראה לעיל, ו' ב', בסוגיית ביטל חמץ, בשיטות הראשונים, לגבי דין ביטול לחמץ ידוע.

²⁹ הרמב"ם פסק כדרכו לפסוק בכל מקום כאם תמצי לומר. ובבעיא דכיכר בפי נחש לא גרס את"ל (וכן כתב רש"י דלא גרסינן את"ל), ולכן בסיפא, גבי בור, פסק שאין מחייבים אותו להעלותו, משום דהוי ספיקא דרבנן, ולקולא. ביאור הגר"א (תלח, ס"ק ה).

³⁰ לכאורה משום שסובר שאין לפסוק כ'אם תמצי לומר' (וראה 'ברכת אליהו' תלח ס"ק ה, הערה 3).

³¹ ככר בשמי קורה, כיון דאיכא למיחש דילמא נפלה ואתי למיכלה צריך סולם אחד להורידה. וכן בככר בבור, צריך סולם להעלותו.

³² או"ח תלח, מקורות - רמב"ם וראב"ד (הל' חמץ ומצה ב"ד). רז"ה (ד ב ברי"ף).

³³ בין בככר בשמי קורה, בין בככר שבבור, בין בככר שהכניס העכבר בבית.

³⁴ או"ח תלח, מקורות - רמב"ם (הל' חמץ ומצה ב"ד). ריא"ז (פסקיו, הלכה ג, סעי' י).

³⁵ מקורות - רמב"ם (הל' חמץ ומצה ב"ג). רז"ה (ד ב ברי"ף). השלמה (י' ב', ד"ה בעי רבא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מי שלא בדק, עד מתי בודק

(י' ב') **משנה:** (4) רבי יהודה אומר: בודקין אור י"ד (בניסן), ובי"ד שחרית (אם לא בדק אור י"ד), ובשעת הביעור (בשעה השישית של ארבעה עשר בניסן³⁶).

(2) וחכמים אומרים: לא בדק אור י"ד, יבדוק בי"ד (עד שעה שישית). לא בדק בי"ד, יבדוק בתוך המועד. לא בדק בתוך המועד, יבדוק לאחר המועד.

(המשך משנה): ומה שמשיר, ניחנו בצינעא כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו.

שיטות הראשונים

לא בדק בי"ד, האם מחויב בבדיקה יותר מאוחר: הלכה כחכמים, שאם לא בדק אור י"ד, יבדוק בי"ד. ואם לא, בתוך המועד. ואם לא, לאחר המועד. רש"י פירש בתוך המועד, היינו בשעה שישית. ולאחר המועד, היינו לאחר הביעור עד שתחשך. ומשמע, דמשתחשך ואילך לא יבדוק³⁷. ודעת רי"ף, רמב"ם, תוספות, ריטב"א, ור"ן, דבתוך המועד היינו מתחילת שבע עד סוף הפסח. ולאחר המועד, היינו אחר הפסח³⁸. וכן פסק השו"ע³⁹.

בדיקת חמץ ביום טוב עצמו: משמעות דברי תוספות, סמ"ג, רי"ף, ורא"ש, דאף ביום טוב עצמו בודק. ודעת רי"ף גיאת, ריטב"א, רבינו מנוח, וספר המנהיג, דביום טוב עצמו לא יבדוק⁴⁰, אלא רק בחול המועד⁴¹.

ברכה על בדיקה שאחר הפסח: כתב הרמב"ם: "כְּשֶׁבִדֵּק הַחֶמֶץ בְּלֵיל אֶרְבָּעָה עָשָׂר אוּ בְּיוֹם אֶרְבָּעָה עָשָׂר אוּ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - מְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיִּתְחִיל לְבָדֵק "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בְּעוֹר חֶמֶץ", וּבִדֵּק וּמִחַפֵּשׁ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמִּכְנִסִּין לָהֶם חֶמֶץ. וְאִם בָּדַק לְאַחַר הָרֶגֶל - אֵינוּ מְבָרֵךְ". וכן פסק השו"ע⁴².

³⁶ אבל מכאן ואילך אינו בודק, דחייש רבי יהודה דלמא אתי למיכל מיניה. ורבנן לא גזרי, דכיון דהוא עצמו מחזר אחריו לשרפו, לא אתי למיכל מיניה.

³⁷ וביאר הר"ן דבריו, דאפילו רבנן מודו דכל היכא דענוש כרת, אפילו מחזר עליו לשרפו חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה. ולא סמכין אההיא טעמא, אלא עד שתחשך דליכא כרת.

³⁸ כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור בשל היתר ויאכלנו. תוספות. ואף על גב דאחר הפסח לא מיתסר אלא מדרבנן, כי היכי דקנסוהו לאסרו ואפילו בהנאה, עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה להצריכו אף בדיקה. ב"י. ורש"י שלא רצה לפרש שיבדוק לאחר הפסח, אזיל לטעמיה (לעיל ב' א') שפירש טעם הבדיקה שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא. ריטב"א.

³⁹ או"ח תלה, א. מקורות - רי"ף (ד ב בדפיו). רמב"ם (הל' חמץ ומצה ג, ה). תוספות (ד"ה ואם). ר"ן (ד ב ברי"ף, ד"ה יבדוק). ריטב"א (ד"ה בודק).

⁴⁰ וראה ב"ח (תלה, ס"ק א) שכתב, מיהו נראה דביום טוב עצמו לא יבדוק, אפילו לא ביטל. דהא אף במוצא חמץ בביתו יש אומרים (עי' רמב"ם חמץ ומצה ג, ח) ביום טוב יכפה עליו כלי ולא ישרפנו, ואפילו לא ביטל. ואע"פ דלא קיימא לן הכי (או"ח תמוב), שאני התם דכיון דידוע הוא, עובר בשהייתו בבל יראה; אבל היכא שאינו ידוע, שאינו עובר עליו אף אם לא ביטל (ר' ב"ח תלה, ב; תלד, ג), אם כן למה נטיל עליו חיוב הבדיקה, כיון שאינו אלא דרבנן. (ור' מש"כ לעיל, ו' א', במוצא חמץ בפסח).

⁴¹ ולענין הלכה, הביא המשנ"ב (תלה, ס"ק ג) את המחלוקת, וכתב שהפרי חדש הכריע, דאם לא ביטל חמצו קודם הפסח, אפשר שיבדוק אף ביו"ט. ואם כבר ביטל, בודאי לא יבדוק רק בחול המועד. עוד כתב המשנ"ב, שאדם שלא בדק קודם זמן איסורו, ומת, אם כיוונו היורשים לזכות בחמץ, וחצרו קונה להם, עברו בבל יראה ובל ימצא, וצריכים מדינא לבדוק ולבערו. ואם לא כיוונו לזכות, אין צריכים לבער. ויש חולקים וסוברים דבכל גווני מחוייבים היורשים לבדוק ולבער.

⁴² או"ח תלה, א. וכתב המשנ"ב (ס"ק ה), לא יברך, כיון שמותר להשהותו, ואף באכילה אינו אסור אלא משום קנסא שהשהה החמץ

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזהש"ת
ט"ו כסלו תשפ"א
מסכת: פסחים | פרק: א | דף: י

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלה)

א. לא בִּדְק בְּלִיל י"ד, יִבְדֵּק בַּיּוֹם י"ד בְּאִזּוֹ שְׁעָה שֶׁיִּזְכֹּר מֵהַיּוֹם. לֹא בִּדְק כָּל יוֹם י"ד, יִבְדֵּק בְּתוֹךְ הַפֶּסַח. לֹא בִּדְק בְּתוֹךְ הַפֶּסַח, יִבְדֵּק לְאַחַר הַפֶּסַח, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּשֶׁל בְּחֻמֵּץ שֶׁעֵבֶר עָלָיו הַפֶּסַח שֶׁהוּא אָסוּר בְּהִנָּאָה; וְעַל הַבְּדִיקָה שֶׁלְאַחַר הַפֶּסַח לֹא יִבְרָךְ.

(או"ח, הלכות פסח, סימן תלד)

א. אַחֲרֵי הַבְּדִיקָה יֵהָא נִזְהָר בְּחֻמֵּץ שֶׁמִּשְׁיֵיר לְהַצְנִיעוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ בְּדִיקָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן אִם יִטְלְנוּ עֶכְבֵּר בְּפָנָיו אוֹ אִם יִחְסֹר לַחֲמוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּנָּיֵחַ עֶשֶׂר כִּכְרוֹת וַיִּמָּצָא תַשֵּׁעַ, אֲבָל בִּסְתָם שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ אִם חֹסֵר מִמֶּנּוּ אִם לֹא, לֹא. וְאִם כָּפָה עָלָיו כְּלִי וְלֹא מִצָּאוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לִבְדֹּק, שְׂוֵדָאֵי אָדָם נִטְלוּ. לְכַךְ יִכָּפֶה עָלָיו כְּלִי אוֹ יִתְלָנוּ בְּאֵוִיר אוֹ יִנָּיֵחוּ בְּתֵבָה, מְקוֹם שְׂאִין עֶכְבֵּר יָכוֹל לִבֹּא.

בפסח. ואינו בודק אלא להבדיל בין חמץ זה לחמץ המותר, לכן לא יברך. אבל על הבדיקה שבתוך הפסח צריך לברך, אע"פ שביטלו קודם הפסח. וכל שכן אם נתחמץ לו חמץ גמור בפסח, דבודאי מברך בשעת הביעור, שהרי זה לא היה כלל בכלל הביטול. אבל דבר שאינו חמץ גמור, כגון שנמצא חטה בתבשיל וכיו"ב, אינו מברך. ואם כבר בדק וביטל כדינו קודם פסח ומצא חמץ בפסח, יש דעות בין האחרונים אם צריך לברך, וספק ברכות להקל. מקורות - רמב"ם (הל' חמץ ומצה ג,ו).